

Edinburgh Book Festival 13/8 - 16/8 2018

Skönlitteratur är en empatimaskin!

Tack vare Svensk Biblioteksförningens resestipendium fick jag, Lisa Lindroth, bibliotekarie och medieinköpare på Stockholms stadsbibliotek, chans att besöka Edinburghs bokfestival några intensiva och roliga dagar sensommaren 2018.

Eftersom mitt arbete till stor del består av att leta upp, välja ut och köpa in engelskspråkig skönlitteratur började jag bli alltmer intresserad av att besöka bokmässor utanför Sverige, framför allt i engelskspråkiga länder. Även om jag älskar vår stora, myllrande bokmässa i Göteborg är urvalet av litteratur och författare inom mitt ämnesområde så klart något begränsat. Valet föll på Edinburgh, eftersom de där arrangerar en av världens största bokfestivaler.

Utbudet är verkligen enormt. Dessutom hade bokfestivalen flera intressanta teman i år, plus ett programupplägg som gör att det är mer av diskussioner och tankar kring några av dagens stora frågor än av stjärnögda frågestunder för fansen. Till skillnad från Göteborgs bokmässa är det inte alls en branschmässa. Där finns till exempel inga förlag som marknadsför sina böcker, vilket gör att tid och fokus istället kan läggas på diskussioner med och mellan författarna.

I själva verket påminde arrangemanget mer om en stadsmusikfestival – stora tält intryckta i en liten park mitt i Edinburghs fina New Town med sina låga 1800-talshus, shopping och restauranger överallt runtomkring. I parken fanns det också flera tält med barer och caféer, riktiga toaletter (!) och två bokhandlar, en för vuxenlitteratur och en för barnlitteratur.

Bokfestivalen pågick mellan lördag 11 augusti och måndag 27 augusti, men det räckte faktiskt bra med de tre dagar jag hade på mig. Det var till och med svårt att välja bland alla författarprogram eftersom en del som intresserade mig krockade. Så precis som på en musikfestival fick jag lägga upp ett schema för att se till att jag hann mellan de olika tälten.

Bokfestivalen hade som sagt flera intressanta teman i år, bland annat *Identity Parades*, där Afua Hirsch, författare till den uppmärksammade debattboken ”Brit(ish)”, valde ut författare som hon samtalade med och Muriel Spark, som har hundraårsjubileum i år var ett annat tema. Även temat *Freedom and Equality* hade massor av intressanta programpunkter.

Jag valde alltså ut tio stycken författarprogram med totalt tjugo författare som berättade om sina nya böcker och tankarna bakom dem. De flesta program (faktiskt alla utom ett av de jag gick på) hade samma utformning: två författare vars romaner hade något gemensamt, som tillsammans med en moderator diskuterade och jämförde sina böcker med en liten frågestund på slutet, som ofta ledde till mer diskussion.

Det är kanske uppenbart, men jag vill ändå skriva att det som jag framförallt fick med mig från bokfestivalen är en bekräftelse och återinsikt om att skönlitteraturen, fiktionen, är viktig och intressant. Har man som jag jobbat tjugo år i branschen behövs såna påminnelser, avförtrollningen är ibland rätt kännbar. Personligen använder jag skönlitteraturen mest till eskapism, vilken är den andra viktiga funktionen fiktionen kan fylla i våra liv, men bokfestivalen belyste mest fiktionens debatterande roll.

Med hjälp av fiktionen kan samhällsproblem och tankar som vi alla brottas med formuleras, stötas

och blötas, speglas och analyseras på ett annat sätt än i debattartiklar och på Twitter. Med hjälp av fiktionen pratar författarna och läsarna med varandra om alla dessa tankar som snurrar runt i våra huvuden. Idéer gestaltas och blir synligare, de förklaras med hjälp av de olika berättartekniska knepen som ingår i skönlitteratur och med hjälp av fantasin. Det är så här vi som vänder oss till fiktionen får hjälp med frågorna vi för stunden brottas med. Fiktionen hjälper oss i det stora projektet att vara människa. Som T Geronimo Johnson sa under sitt författarprogram – skönlitteratur är en empatimaskin!

Här följer korta redogörelser för varje program, i kronologisk ordning.

Shaun Bythell & Damon Young

The Power of Books

Shaun Bythell, "En bokhandlares dagbok"

Damon Young, "The Art of Reading"

Mitt besök på bokfestivalen inleddes passande nog med ett författarprogram om läsare, bokhandlare, böcker och läsning.

Bokhandlaren Shaun Bythells bokidé började med att han med stor igenkänning läste Jen Campbells bok "Weird Things Customers Say in Bookstores" som kom ut 2012, och började föra en dagbok för att inte glömma bort alla knasigheter som han själv upplever i sitt antikvariat i bokstaden Wigtown i Skottland. Boken redogör för ett knappt år i en bokhandlares liv och den dagliga kampen för överlevnad i en tid då kunderna inte värdesätter böcker särskilt högt, mycket på grund av Amazons prisdumpning av marknaden.

Varje del av boken inleds med ett utdrag från George Orwells bok "Bookshop Memories" från 1936, som blivit en måttstock för Bythell. Särskilt en sak är sig lik i en bokhandlares liv av idag och igår – nämligen mängden av väldigt irriterande kunder. Bythell tycker dock att personalen är ännu värre. Det är med en väldigt lakonisk humor Bythell provocerande ärligt redogör för sina dagar bestående av bokletande och boksäljande och boken har blivit en läsarsuccé i stora delar av världen.

Damon Youngs bok är en hyllning till läsaren och läsandet. Han upplever att läsningen är hotad idag när så många andra tidsfördriv pockar på vår uppmärksamhet. Trots att det finns fler sätt än någonsin att läsa och det skrivs fler böcker än någonsin förut undervärderas läsningen. Vi borde fira läsandet och vara stolta läsare! Han har som Bythell jobbat flera år i antikvariat, fast i Australien, och är en storläsare av böcker inom alla möjliga genrer.

Young analyserar i sin bok läsandet som projekt och vilka färdigheter som behövs för att vara en god läsare. Framförallt nyfikenhet men även tålmod, mod, rättvisa, måttfullhet och stolthet lyfter han fram som goda förmågor. Böcker gör oss dock inte automatiskt till bättre människor än de som aldrig läser, en felaktig och snobbig uppfattning som många har.

Läsning är en färdighet som går att förfinas hela livet, menar Young. Det viktigaste för en läsare är att ha en god vilja, att vara beredd att se det av värde som finns i boken man har framför sig. Läsning behöver, tvärtom vad många icke-läsare tror, inte vara en ensam syssla. Snarare växer läsningen om man delar upplevelsen med andra genom att boktipsa och till exempel vara med i bokcirklar.

Jennifer Clement & Kirsty Gunn

Risky Romances

Jennifer Clement, "Gun Love"

Kirsty Gunn, "Carolines Bikini"

Ett författarprogram med två författare varav den ena skrivit en bok om USA:s vapenkultur och hemlöshetsproblem, och den andra en kärleksroman.

Två mycket intressanta författare (Kirsty Gunn var en av mina favoritförfattare när hon började sin författarbana på 90-talet) men deras romaner har inte särskilt många gemensamma nämnare utom kanske, som titeln på programmet antyder, att båda romanerna på olika sätt handlar om farliga kärleksförhållanden. Däremot är de båda två författare som funderar mer på formen, skrivandet och läsandet än handlingen.

Jennifer Clement är Internationella PENs ordförande och bosatt i Mexiko. Hon har skrivit den uppmärksammade "En bön för de stulna", om de många försvunna flickor i Mexikos kartellstyrda områden som senare dyker upp i USA, och Mexikos vapenhandel med USA. Hennes senaste roman är en diptyk till En bön... som istället handlar om ett av dessa skjutvapen som smugglats in i USA och en flicka som till slut hamnar i Mexiko. Om hemlöshet och om ekonomisk desperation.

I boken är Pearl huvudperson, hon bor sedan fjorton år med sin mamma i en bil bredvid en trailer park belägen vid en sopstation i Florida. USA:s kärlek till skjutvapen, och de många dödsskjutningarna landet drabbats av, var ämnet som fascinerade och upprörde författaren. Hon har i arbetet med boken besökt vapenshower och gjort studiebesök hos NRA (National Rifle Association) för att försöka förstå och hon ville försöka skriva poetiskt om skjutvapen. Hon ville också visa att hemlösa har ett lika rikt inre liv som vem som helst.

Hon använder ändå romanformen för att romanen genom historien har visat sig vara ett format som kan påverka samhället. Romanformen har en stark påverkan på vår empati. Dickens "Oliver Twist" till exempel ledde till att folk i 1880-talets London fick upp ögonen för orättvisor mot föräldralösa. Hon har stor respekt för fantasin – läsare kan genom att läsa romaner för en stund se världen genom någon annans ögon. Clement tycker alltså absolut inte att man måste ha levt det för att få skriva om det.

Kirsty Gunn, född i New Zeeland och bosatt i Skottland och i London, skriver i alla olika slags former och bryr sig mer om bokens värld och atmosfär än om handlingen. Carolines Bikini handlar om en kärleksaffär i Richmond, London och kärlekens alla meningslösa detaljer, men kanske framför allt om vänskap. Hon inspirerades av barnböckerna "The Susan Stories", eller "Fifi-böckerna" som de kallades i Sverige, skrivna av Jane Shaw under 50- och 60-talen. Dessa böcker handlade om en flicka som så gärna vill hjälpa till men som mest ställer till det för sig själv och dem hon försöker hjälpa.

Romanens kärlekshistoria är ett utforskande av Petrarcas höviska, platoniska kärlek och en dödligt allvarlig komedi om fiktionens mysterium och om medveten läsning. Vi läser för att förstå andras liv, vi måste involvera oss mer när vi läser än när vi exempelvis ser på bio, vilket ger en djupare förståelse. Den är också en satir av genren "The Hampstead novel", en medelklassig morallhistoria som utspelar sig i London.

Diana Evans & T Geronimo Johnson, moderator Afua Hirsch

Rethinking the Rules

Diana Evans, "Ordinary People"

T Geronimo Johnson, "Welcome to Bragsville"

Afua Hirsch, "Brit(ish)"

Även detta ett mycket politiskt program, om svarthet och hur det skildras eller inte skildras i skönlitteraturen, och om svartas villkor i Storbritannien och USA idag.

Diana Evans är författare till flera uppmärksammade romaner och bosatt i London. Hon beskriver i sin senaste roman den globala svarta upplevelsen när Barack Obama blev president skildrad genom den lilla gruppen Londonbor som är bokens huvudpersoner. Romanen handlar om äktenskapliga problem, men med inslag av magisk realism för att gestalta en inre oro och för att skapa dramatik.

Evans har velat levandegöra och normalisera det svarta i Storbritannien. Det är inte bara svartas ansvar att prata om svarthet och rasism och att arbeta för att förbättra situationen. Vi har långt kvar innan böcker av svarta författare kan recenseras och diskuteras utan att ta upp "den svarta erfarenheten".

T Geronimo Johnson är en amerikansk författare som nu bor i Rom, där han som svart man inte behöver känna den ständiga rädslan inför andras eventuella rädsla för honom. Hans roman behandlar maskulinitet i USA och handlar om en vit kille med många feminina drag som växer upp mobbad i Georgia men senare finner sig tillrätta på universitetet i Berkeley.

Johnson tyckte det var intressant att förflytta karaktären mellan de två mest extrema politiska polerna i USA. Intolerans finns både till höger och vänster. Vi måste kanske lyssna på de med intoleranta åsikter även fast de inte vill lyssna på oss. Johnson har som lärare lärt sig att det inte går att ha förväntningar på resultatet av ett samtal, man kan bara vara öppen. Rasismen och kolonialismen är ett globalt sår och de tre författarna är överens om att det är inte de svarta som kan läka det. När man läser lär man sig att bry sig om personer som tillhör "de andra". Romaner är till för att skapa en självupplevd känsla i läsaren. Sociala medier har gjort att "de andra" har kommit närmare och inte är så främmande. Det har även lett till en större öppenhet kring identitet, samtidigt som det i samhället finns en väldigt låst uppfattning kring vem och vad man är. Johnson uttrycker det så bra - skönlitteratur är en empatimaskin!

Rachel Kushner med Jennifer Clement

Life Among Lifers

Rachel Kushner, "The Mars Room"

Ett författarprogram om författarens relation till och tankar kring det amerikanska fängelsesystemet. Rachel Kushner är en amerikansk författare vars nya roman är nominerad till den korta listan i årets Man Booker Prize.

The Mars Room handlar om Romy Hall som avtjänar ett fängelsestraff på två livstider plus sex år i ett kvinnofängelse i Kalifornien. Hon är mor till en sjuåring som mormodern nu får ta hand om. Den handlar också om en lärare i fängelset som vill hjälpa till och få fångarna att läsa fiktion, för att kunna fly fängelset åtminstone i fantasin. Ämnet ligger författaren nära, hon har både en vän och en släkting som suttit i fängelse. Hon vill ställa frågor om rättssamhället som bourgeoisien inte ens kan formulera.

Under arbetet med boken började hon gå till rättegångar och engagera sig i Justice Now, en organisation bestående av livstidsfångar som arbetar för fångars mänskliga rättigheter. I USA är det uttalade syftet med fängelsesystemet förvaring och inlåsning, inte återanpassning eller terapi. Männerna i fängelserna behandlas som monster men kvinnorna behandlas som småbarn, de har till exempel inga bibliotek som skulle kunna hjälpa dem med vidareutbildning och återanpassning.

Har man privat egendom kommer de exkluderade och fattiga också vilja ha och få en del av det, och därför är nästan alla i fängelse från fattiga omständigheter. Kushner vill ändå inte beskriva sin roman som ett politiskt projekt. Hon ville inte uttrycka några starka åsikter utan mera ställa nyfikna frågor om rättsväsendet och fängelsesystemet i USA.

Carol Ann Duffy, Keith Hutson & Mark Pujak

The Laureate's Choice

Det enda programmet med ett annorlunda upplägg - tre poeter läste sina egna dikter, ur nya och äldre verk. Ingen frågestund på slutet.

Carol Ann Duffy är Storbritanniens hovpoet och ger varje år ut en skrift kallad "The Laureate's Choice" med dikter av ett antal nya brittiska poeter som hon vill lyfta fram. Två av de poeterna hade hon bjudit in till programmet. Duffy läste både äldre dikter och nya från hennes diktsamling "Sincerity" som kommer ut i höst. Hennes dikter är ofta både humoristiska och feministiska. Dikten Empty Nest handlar t.ex. om en moders sorg när barnen flyttat hemifrån. Det har tidigare inte skrivits så mycket om denna "blyga sorg" som Duffy kallar den.

Keith Hutson är en debuterande författare från Liverpool. Han tycker att det är okej om poesin gör att vi känner oss obekväma. Han läste bland annat upp en dikt om hur han som pojke extrajobbar på en äggfabrik med att leta efter döda honor, och om att göra livsfarliga saker som full och dum tonåring. En annan dikt tar upp #metoo och handlar om en ung tjej i baren med en äldre man som håller en våldtäktsdrog i hennes drink och om bartendern som sen fullt medvetet diskar bort beviset utan att bry sig - folk har alltid sett vad som pågår men valt att inte göra något åt det.

Mark Pajak debuterar också i höst och har skrivit en diktsamling utifrån Music hall-historier, som är fulla av udda och tragikomiska karaktärer; en artist vars trick är att sparka sig själv i rumpan, en man som härmar ljudet av ett tåg, en kvinna som jobbar som mänsklig kanonkula.

Sarah Moss & Fiona Mozley

The Northern Fringes

Sarah Moss, "Ghost Wall"

Fiona Mozley, "Elmet"

Ett program med två författare från norra England som skriver om dysfunktionella, annorlunda familjer, om gränser och om ägande.

Fiona Mozleys debutroman Elmet finns på den långa nomineringslistan för årets Man Booker Prize. Hon beskriver den själv som Hans och Greta blandat med Gudfadern. Elmet hette landskapet som var det sista keltiska kungadömet i romarrikets England. Romanen utspelar sig dock i nutid och handlar om två tonåringar som lever med sin far i ett hus han har byggt själv, på land som inte är hans. Där lever de enkelt, som förr i tiden tar de hand om landet. Pappan hävdar ett moraliskt ägarskap över marken vilket så klart leder till problem med polisen och landägaren. Att höra till och

att äga är två sidor av samma mynt. Mozley ville skriva om något annat än sig själv, ville tänka på något annat och därför ha en huvudperson som var så olik henne som möjligt. Både att läsa och skriva är att utforska andra personligheter och det var utmanande att försöka komma in i den här pappans huvud. Boken är inspirerad av Roald Dahls ”Danny bäst i världen” men även Cormac McCarthy är en stark influens.

Sarah Moss skriver om att leva på olika sidor om en gräns och om nationalitet. Romanen handlar om en pappa som tar med sin familj till ett psykologiskt arkeologiskt experiment över sommarlovet. Syftet med experimentet är att försöka återuppleva en historisk epok, i det här fallet järnåldern. För de andra deltagarna är det en sommarlek, men inte för pappan som ser nostalgiskt på järnåldern som en renare tid.

James Campbell & Rosemary Goring med moderatorn Alan Taylor

Muriel Spark's London

Ett program om Muriel Spark, en av Skottlands största författare. I det här programmet låg fokus på hennes år i London. De tre författarna som höll i programmet har skrivit om Spark i olika tidningar och James Campbell arbetar på en biografi över henne.

Muriel Spark föddes 1908 i Edinburgh och gick i flickskolan James Gillespies School for Girls där hon hade lärarinnan Miss Kay, som är förlagan till Miss Jean Brodie i "Miss Jean Brodies bästa år". Det var Miss Kay som sa till Spark att hon skulle bli författare när hon blev stor. Spark gifte sig och flyttade till Rhodesia/Zimbabwe där hon fick en son. Maken var manodepressiv och hon lämnade familjen för att kunna satsa på skrivandet när sonen var fem och flyttade till London, där hon bodde i 18 år, först på the Helen Club för ogifta unga kvinnor där hon levde under andra världskriget och skrev "The Girls of Slender Means" som är lite av en fortsättning på "Miss Jean...". Hon beskriver där hur det var att bo i ett härbärke där alla var fattiga men där det fanns ett starkt kamratskap. I efterkrigstidens London fick man vara deppig över vädret men inte över att bo i en sönderbombad stad. I boken "The Ballad of Peckham Rye" är det inte heller det glamorösa London av idag som skildras, London var fortfarande på 60-talet provinsialt, smutsigt och fattigt.

Spark jobbade först på Foreign Service med psykologisk krigsföring, vilket för henne innebar att hitta på historier som läcktes till tyskarna med syfte att verka nedslående men som samtidigt måste vara så otroliga att engelsmännen inte gick på dem. Spark var en konverterad katolik med judisk bakgrund och ondskan är ett vanligt tema i hennes böcker, hon trodde på ondskan och att en del människor är onda. En annan samtida, katolsk författare som också intresserade sig för ondskan är ju Graham Greene. Lustigt nog var det i hans födelsehem som jag huserade under bokfestivalen – det har nu blivit ett mycket trapprikt litet pensionat.

Karen Lord & Paul Magrs

Past, Present, Future

Karen Lord, "The Galaxy game"

Paul Magrs, "Lost on Mars"

Ett program om två ungdomsboksförfattare verksamma inom speculative fiction eller science fiction. Båda skriver på olika sätt från utkanten av samhället om hur man kan passa in när samhället hela tiden förändras.

Karen Lord kommer från Barbados och har jobbat som diplomat innan hon blev författare på heltid. Hon har upplevt hur Barbados har utvecklats från att vara en utpost i den koloniala världen till att bli en mikrostat. I "The Galaxy Game" skriver hon om en galax där en hel planet är fylld av flyktingar från olika andra planeter och om en grupp flyktingar som försöker hitta sin plats i världen när en hård regim plötsligt har upplösts. Boken utforskar de långsamma förändringarna i ett samhälle som måste omtolka sig själv. Världsbyggande är en av de viktigaste elementen i sf och i Lords serie upplevs allt genom huvudpersonen Rafi. Det finns ingen allvetande berättare utan vi får lära oss om de olika samhällena och folkslagen genom Rafi.

Paul Magrs kommer från Edinburgh och har skrivit för både barn och vuxna. I hans trilogi är Mars koloniserat och man odlar landskapet där med hjälp av robotar. Han skildrar en grupp med tredje generationens nybyggare. Folk börjar försvinna, till slut finns bara några barn kvar. De börjar söka efter sina familjer och hittar under resans gång olika civilisationer på Mars. Ofta är det okända inte så farligt när man väl får reda på sanningen och det är genom vänskap som vi lär oss. Magrs fick inte läsa skönlitteratur som barn, det ansågs som omanligt där han växte upp. Men han tog igen det som vuxen och läste sen mycket feministisk litteratur och är inspirerad av bland andra Angela Carter.

Joanna Cannon & Jess Kid

Unleashing Dark Secrets

Joanna Cannon, "Three Things About Elsie"

Jess Kidd, "The Hoarder"

Ett program med två författare som ger ut romaner inom den så kallade up lit-genren. De skriver om förhållandet mellan vårdare/patient, om hur vi ser på äldre och om intergenerationella relationer. Båda har dessutom just skrivit den "svåra" andra romanen och skriver relationsromaner med deckarinslag och mycket humor.

Joanna Cannon är psykiater och jobbade först som allmänläkare, det var då tanken att vi inte lyssnar tillräckligt på äldre människor väcktes hos henne. Romanens huvudperson Elsie väntar i inledningen av boken på att bli räddad efter att ha fallit och inte kan ta sig upp från golvet, hon flyr därför in i sina minnen. Romanen handlar om skrällen att förlora makten över sitt liv.

Jess Kidds roman The Hoarder handlar om en kvinna i hemtjänsten som ska ta hand om en gammal man, en "svår" patient som avverkat ett antal vårdare. Han bor i ett fint gammalt hus men i visst förfall och med bara katter som sällskap. Forskning visar att förlust och sorg hänger ihop med diagnosen hoarding som så klart är ämnet för boken.

ES Thomson & Olga Wojtas

Plunging Back in Time for Crime

ES Thomson, "The Blood"

Olga Wojtas, "Miss Blaine's Prefect and the Golden Samovar"

Ett program om starka, kvinnliga huvudpersoner i historiska romaner.

ES Thomson skrev en avhandling om ämnet viktorsansk medicinsk vård men insåg besviket att ingen skulle läsa den så hon började också skriva en deckare om ämnet. The Blood är tredje boken i en serie om en kvinnlig, lesbisk apotekare i mitten av 1800-talets London. För att ha möjlighet att utbilda sig och utöva yrket måste hon förklä sig och leva som man. Huvudpersonen har en verklig förlaga. På 1800-talet verkade en irländsk kvinna utklädd till man som engelsk militärläkare i 56 år och avslöjades först efter sin död. Hon blev därmed den första kvinnliga läkaren i Storbritannien, hon var också först med att utföra ett lyckat kejsarsnitt. Författaren har läst mycket 1800-

talslitteratur och är framförallt Dickensinspirerad i sina Londonskildringar, men har så mycket bakgrundskunskap att hon inte behöver överlasta historien med pedagogiska detaljer.

Olga Wojtas "Miss Blain's Prefect and the Golden Samovar" är en äventyrsroman i första hand och i andra hand en deckare. Den utspelar sig i tsarens Ryssland och huvudpersonen är en tidsresenär, en 50-årig zumbadansande bibliotekarie med martial artskunskaper som vill göra världen bättre för kvinnor.

De båda författarna är varandras förstaläsare och har båda gått i samma skola som Muriel Spark gick i och gjorde världskänd i "The Prime of Miss Jean Brodie". Så Sparks ande vilade även över detta mitt sista författarprogram på Edinburgh Book Festival.